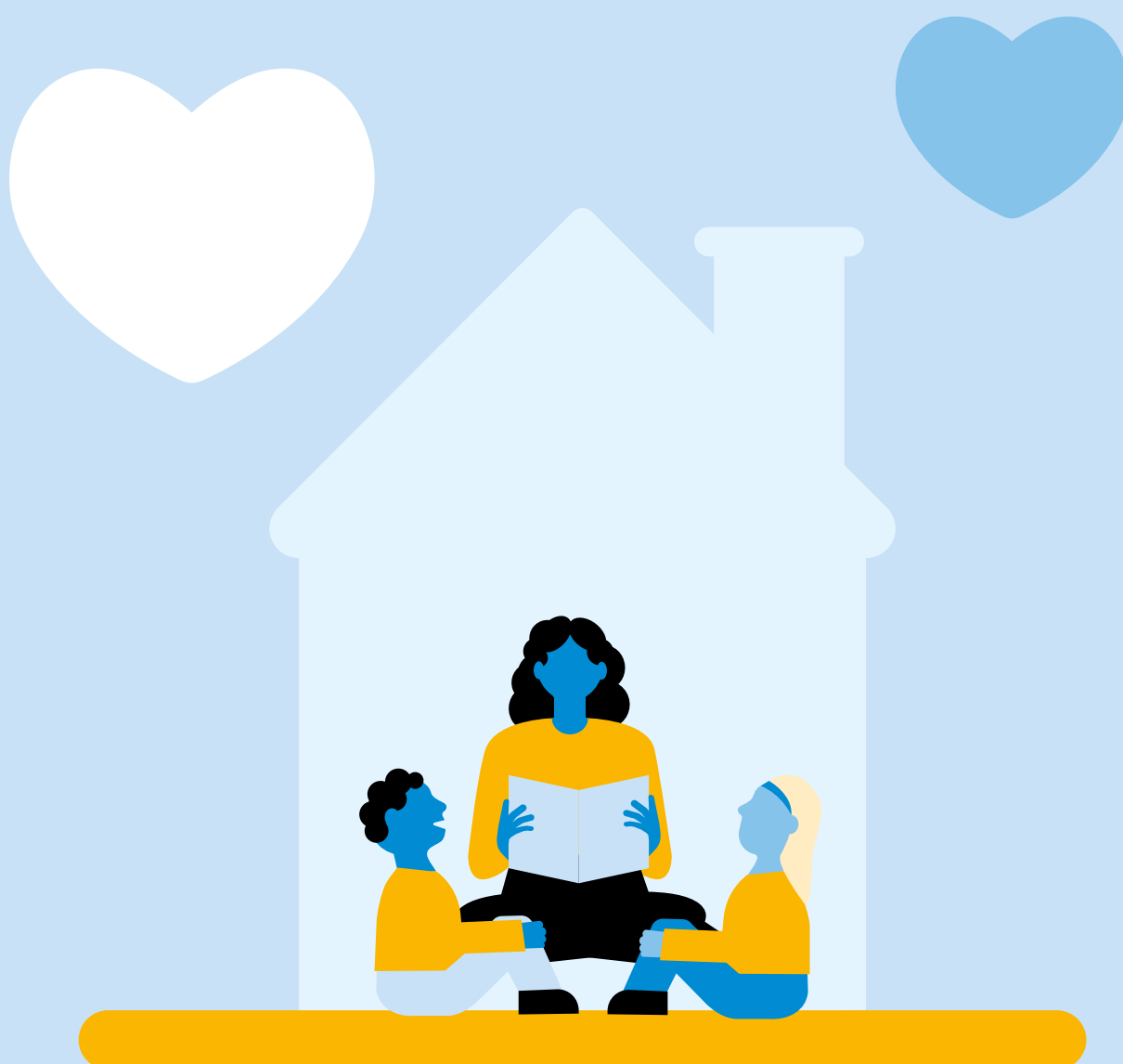

Gezinsgericht werken om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken

Inzichten vanuit de wetenschap over gezinsgericht werken voor
het aanpakken van de cyclus van lage basisvaardigheden

Inhoud

Introductie	3
Leeswijzer	4
1. De cyclus van lage basisvaardigheden	6
2. Gezinsgericht werken om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken	9
Conclusie	13
Bronnen	15
Meer informatie?	17

Introductie

Om volwaardig mee te kunnen doen in onze samenleving, zijn basisvaardigheden onmisbaar. Of het nu gaat om het begrijpen van een brief of een bijsluiter, het bijhouden van de gezinsfinanciën of het veilig navigeren op internet: taal, gecijferdheid, digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden zijn cruciaal om zelfstandig te kunnen functioneren. Wanneer het fundament voor deze vaardigheden ontbreekt, heeft dat niet alleen een grote impact op een individu, maar beïnvloedt het ook de kansen van de volgende generatie.

Nu er steeds meer aandacht komt voor brede basisvaardigheden (geletterdheid, gecijferdheid, digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden) rijst de vraag: kan integraal gezinsgericht werken op deze vaardigheden bijdragen aan het doorbreken van de cyclus van lage basisvaardigheden?

Eén op de vijf volwassenen in Nederland tussen de 16 en 75 jaar heeft beperkte basisvaardigheden¹. Ook op de basisschool blijven de resultaten op taal en rekenen achter^{2,3}. Dit is zorgelijk, want beperkte basisvaardigheden hebben een grote impact op het leven van mensen: we hebben taal, gecijferdheid, digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden nodig om onze weg in de maatschappij te kunnen vinden⁴. De fundamenteën voor deze vaardigheden worden al vroeg gelegd. Dit begint al vanaf de zwangerschap en ook de eerste duizend dagen van een kind zijn een belangrijke periode. Bij de ontwikkeling van deze vaardigheden spelen de thuissituatie van jonge kinderen en de interactie met hun ouders de belangrijkste rol^{5,6,7}.

Wanneer ouders zelf moeite hebben met basisvaardigheden, kunnen ze dit doorgeven aan hun kinderen. Hiermee ontstaat een cyclus van lage basisvaardigheden die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Om deze cirkel effectief te doorbreken, omarmen steeds meer

bibliotheken gezinsgericht werken. Bij deze manier van werken wordt niet alleen geïnvesteerd in de ontwikkeling van het kind (preventie), maar krijgen ook de ouders ondersteuning om hun eigen vaardigheden te versterken (curatie).

Vooralsnog wordt gezinsgericht werken vooral ingezet om laaggeletterdheid binnen gezinnen tegen te gaan. Zowel in de praktijk als op basis van wetenschappelijk onderzoek wordt echter steeds duidelijker dat basisvaardigheden niet los van elkaar staan: ze beïnvloeden elkaar voortdurend en veel dagelijkse handelingen vragen juist om een combinatie van meerdere vaardigheden. Dat leidt tot de vraag of integraal gezinsgericht werken ook een manier kan zijn om de brede basisvaardigheden van zowel ouders als kinderen duurzaam te versterken. Daarom onderzoeken we in dit artikel de wetenschappelijke onderbouwing voor een integrale aanpak van gezinsgericht werken voor de brede basisvaardigheden.

Over deze publicatie

In deze publicatie onderzoeken we de wetenschappelijke onderbouwing voor een integrale aanpak voor gezinsgericht werken rond de vier basisvaardigheden. Dit biedt bibliotheken en hun partners inzicht in mogelijke manieren waarop zij hun visie en aanpak verder kunnen ontwikkelen. De bronnen voor deze publicatie zijn zorgvuldig geselecteerd en komen voort uit zowel Nederlands als internationaal wetenschappelijk onderzoek.

Leeswijzer

Deze publicatie is opgebouwd aan de hand van de volgende onderdelen:

1. De cyclus van lage basisvaardigheden:

hoe ziet de cyclus van lage basisvaardigheden (geletterdheid, gecijferdheid, digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden) eruit?

- Wat betekenen lage basisvaardigheden bij jonge kinderen?
- Hoe verhouden de verschillende lage basisvaardigheden zich tot elkaar?
- Wat is het intergenerationele effect van lage basisvaardigheden?

2. Gezinsgericht werken om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken:

welke wetenschappelijke onderbouwing is er voor een integrale aanpak van verschillende basisvaardigheden binnen gezinnen?

- Waarom kan gezinsgericht werken ingezet worden om aan lage basisvaardigheden te werken?
- Wat zijn werkzame elementen van een interventie om de brede basisvaardigheden binnen gezinnen te versterken?

De bronnen waarop de informatie en de aanbevelingen zijn gebaseerd, zijn in de tekst genummerd. Aan het einde van de publicatie is de volledige bronnenlijst te vinden.

Terminologie

Basisvaardigheden

Basisvaardigheden zijn de fundamentele competenties die mensen nodig hebben om onderwijs te volgen, zich persoonlijk te ontwikkelen, te werken en volwaardig mee te doen in de samenleving. Deze vaardigheden staan niet los van elkaar: veel alledaagse handelingen vragen om een combinatie van vaardigheden en daarom spreken we van basisvaardigheden in samenhang. Wie deze vaardigheden voldoende beheerst, kan informatie begrijpen, verwerken en toepassen in uiteenlopende situaties en is daarmee beter in staat om zelfstandig te functioneren en deel te nemen aan de maatschappij^{8,9}.

Geletterdheid

Geletterdheid verwijst naar het vermogen om geschreven taal te produceren en te begrijpen, en om teksten te gebruiken in het dagelijks leven en in de samenleving. Het gaat om het kunnen lezen, schrijven, interpreteren en beoordelen van informatie, zodat iemand persoonlijke doelen kan bereiken en nieuwe kennis kan opdoen. Geletterdheid omvat niet alleen lezen en schrijven, maar ook luisteren, spreken, omgaan met getallen en het gebruiken van alledaagse technologie⁹.

Gecijferdheid

Gecijferdheid verwijst naar het vermogen om situaties te begrijpen en aan te pakken waarin getallen, hoeveelheden, maten of relaties tussen gegevens een rol spelen. Het gaat om alledaagse handelingen zoals omgaan met geld, tijd en afmetingen, maar ook om het interpreteren van informatie in tabellen, schema's of grafieken⁹.

Digitale geletterdheid

Digitale geletterdheid is het vermogen om digitale apparaten, online diensten en informatie effectief en bewust te gebruiken. Het omvat zowel praktische handelingen, zoals werken met apps of internet, als het kritisch beoordelen van digitale informatie. Iemand die digitaal geletterd is, kan zich goed bewegen in een samenleving waarin technologie een steeds grotere rol speelt^{9,10}.

Gezondheidsvaardigheden

De cognitieve en sociale vaardigheden die iemand nodig heeft om informatie over gezondheid te vinden, te begrijpen en effectief toe te passen, spelen een belangrijke rol bij het bevorderen en behouden van een goede gezondheid. Het gaat daarbij om het kunnen zoeken, interpreteren en gebruiken van kennis over zorg en preventie¹¹.

Ouders

De informatie uit deze publicatie heeft betrekking op alle volwassenen die zorg dragen voor (jonge) kinderen. Zowel om ouders als verzorgers. Omwille van de leesbaarheid gebruiken we de term 'ouders' wanneer het gaat over personen die primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van kinderen.

Intergenerationele overdracht

Met intergenerationele overdracht wordt bedoeld dat waarden, normen, vaardigheden, eigenschappen, ervaringen en andere hulpbronnen, zoals kennis, sociale netwerken of opleidingsniveau, van de ene generatie op de volgende worden overgedragen¹².

Preventieve en curatieve aanpak

Met een preventieve aanpak richt je je op het voorkomen van problemen: je probeert te zorgen dat moeilijkheden niet ontstaan, beginnende signalen tijdig worden opgevangen en terugval wordt voorkomen¹³. Een curatieve aanpak komt juist in beeld wanneer problemen al aanwezig zijn. Dan gaat het om het herstellen, verbeteren of behandelen van bestaande achterstanden, zodat iemand weer vooruit kan. Samen vormen preventie en curatie een compleet geheel: voorkomen waar het kan, ondersteunen en herstellen waar het nodig is¹⁴.

1. De cyclus van lage basisvaardigheden

De cyclus van lage basisvaardigheden ontstaat wanneer kinderen opgroeien in omgevingen die hun ontwikkeling onvoldoende stimuleren. Dit begint al in de eerste duizend dagen, waarin de basis voor de verschillende basisvaardigheden wordt gelegd. Een gebrek aan rijke ervaringen in deze periode kan zorgen voor vroege risico's op achterstanden. Deze kwetsbare start werkt vaak door in het volwassen leven, waardoor het lastig blijft om sterke basisvaardigheden op te bouwen. Wanneer deze beperkte kansen vervolgens opnieuw worden doorgegeven aan de volgende generatie, blijft de cyclus van lage basisvaardigheden bestaan.

Lage basisvaardigheden bij het jonge kind

Bij jonge kinderen zijn basisvaardigheden nog volop in ontwikkeling. Daarom kijken we in de eerste duizend dagen vooral naar vroege risicofactoren: omstandigheden in de ontwikkeling of omgeving van een kind die de basis voor latere basisvaardigheden kwetsbaar kunnen maken. Deze risicofactoren zijn juist in deze periode belangrijk, omdat het brein dan in een uitzonderlijk hoog tempo groeit en er neurale netwerken ontstaan die taal, rekenen, aandacht en zelfregulatie mogelijk maken¹⁵. Kinderen zijn in deze periode sterk afhankelijk van de kwaliteit van hun omgeving: responsieve interacties, spel en dagelijkse routines vormen de motor van hun cognitieve en sociaal-emotionele groei. Wanneer deze rijke ervaringen ontbreken, ontwikkelen kinderen minder stevige neurale verbindingen. Hierdoor ontstaat nog geen volwaardige achterstand in hun basisvaardigheden, maar wel een kwetsbare basis die later moeilijker te herstellen is en die hun leerpotentieel op langere termijn beïnvloedt^{5,6,7,16,17}.

Vroege ervaringen met taal, rekenen, gezondheid en digitale media vormen dus gezamenlijk de basis waarop kinderen hun latere basisvaardigheden bouwen, al kan het pad daarnaartoe er voor de basisvaardigheden anders uitzien:

- **Taal en rekenen**

Onderzoek toont aan dat jonge kinderen die weinig taalrijke interacties ervaren, een beperktere woordenschat en minder taalbegrip ontwikkelen. Op vergelijkbare wijze remt een gebrek aan spel met hoeveelheden, patronen of ordening de vroege rekenontwikkeling⁵.

- **Gezondheidsvaardigheden**

De gezondheidsvaardigheden van ouders beïnvloeden de routines en leefomgeving van het kind: inconsistente zorg, minder gezonde voeding of beperkte preventieve ondersteuning leiden tot ongezondere leefgewoonten die later doorwerken in hun eigen gezondheidsvaardigheden⁶.

- **Digitale vaardigheden**

Jonge kinderen komen in veel gezinnen al vroeg in aanraking met digitale apparaten, waardoor zij behendigheidvaardigheden en imitatievaardigheden met betrekking tot digitale vaardigheden ontwikkelen⁷. Deze ervaringen kunnen positief bijdragen wanneer digitale media bewust worden gebruikt. Bij veel passief schermgebruik of onbewust voorbeeldgedrag van ouders kunnen ze juist minder gunstig uitpakken.

Een sterke start draagt daarmee bij aan een stevig fundament om basisvaardigheden te ontwikkelen. Juist in de eerste duizend dagen is het daarom essentieel om gezinnen te ondersteunen, zodat kinderen een stevige basis opbouwen voor hun verdere ontwikkeling.

Hoe verhouden de verschillende lage basisvaardigheden zich tot elkaar?

Dat de basisvaardigheden niet op zichzelf staan wordt steeds duidelijker, maar hoe beïnvloeden de verschillende vaardigheden (of het gebrek daaraan) elkaar? De onderlinge samenhang van zowel laaggeletterdheid, laaggecijferdheid,

lage gezondheidsvaardigheden en lage digitale geletterdheid is niet integraal onderzocht. Er zijn wel verschillende studies die de samenhang tussen twee of meerdere basisvaardigheden onder de loep nemen. Daarmee ontstaat toch een samenhangend beeld dat laat zien dat de lage basisvaardigheden elkaar op meerdere manieren beïnvloeden.

De sterkste samenhang wordt gevonden tussen geletterdheid en gecijferdheid. Lage taal- en rekenvaardigheden komen vaak samen voor en versterken elkaars kwetsbaarheden. Een beperkte woordenschat bemoeilijkt bijvoorbeeld het begrijpen van rekenopgaven, terwijl moeite met getalbegrip het interpreteren van teksten met numerieke informatie lastiger maakt^{5,16,17}.

Ook gezondheidsvaardigheden blijken nauw verbonden met taal en rekenen. Mensen met sterkere taal- en rekenvaardigheden kunnen hun gezondheid beter begrijpen en daardoor meer grip ervaren op hun eigen welzijn¹⁸. Maar deze relatie werkt niet als een simpele oorzaak gevolgketen: in de praktijk beïnvloeden de vaardigheden elkaar voortdurend. Als de ene vaardigheid sterker wordt, helpt dat de ander vooruit, en andersom. Tegelijkertijd vragen

gezondheidsvaardigheden altijd om een combinatie van taalbegrip en numeriek inzicht¹⁹. Wie moeite heeft met lezen of rekenen, heeft vaak meer moeite met het interpreteren van medische informatie, het inschatten van risico's of het volgen van adviezen, terwijl voldoende taal- en rekenvaardigheid juist ruimte geeft om zelfstandig keuzes te maken en actief te handelen in een medische situatie²⁰. Opvallend is dat vooral rekenvaardigheid in meerdere studies naar voren komt als een belangrijke factor in hoe goed mensen gezondheidsinformatie toepassen, omdat veel gezondheidsinformatie draait om getallen, waarden en het inschatten van risico's²⁰.

Digitale vaardigheden lijken minder afhankelijk van taal- en rekenvaardigheden, maar zijn er wel mee verweven. Veel volwassenen met lage geletterdheid en/of gecijferdheid gebruiken zonder moeite smartphones, apps of internetbankieren. Wel zijn zij minder vaardig in complexere digitale taken zoals het gebruik van computers op het werk¹⁶. Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat laaggeletterden drie keer zo vaak beperkte digitale vaardigheden hebben, wat laat zien dat ook hier sprake is van een samenhang^{19,21}.

De samenhang tussen de basisvaardigheden laat zien dat deze in het dagelijks leven niet los van elkaar staan, maar onderdeel zijn van een breder cluster van vaardigheden die samen bepalen hoe iemand functioneert in de maatschappij¹⁹. Met name taal en rekenen fungeren als poortwachters voor andere vormen van geletterdheid en zijn daarmee essentieel. Tegelijkertijd zijn digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden noodzakelijk om je in de huidige maatschappij staande te kunnen houden.

Wat is het intergenerationele effect van lage basisvaardigheden?

Uit onderzoek blijkt dat lage basisvaardigheden van ouders veelal op kinderen worden overgedragen, waardoor een cyclus van lage basisvaardigheden zich van generatie op generatie kan herhalen. Per basisvaardigheid verschilt het wetenschappelijke bewijs voor deze overdracht:

- **De intergenerationele overdracht van geletterdheid en gecijferdheid is het sterkste aangetoond.** Onderzoek laat zien dat de geletterdheid en gecijferdheid van ouders belangrijke voorspellers zijn voor de cognitieve prestaties en sociaal-emotionele ontwikkeling bij kleuters²². Ongeveer een vijfde van de verschillen in taal- en rekenvaardigheden van kinderen wordt verklaard door gezinsfactoren, waarbij de vaardigheden van ouders zelf de grootste rol spelen. Deze overdracht werkt niet alleen via genetische aanleg, maar vooral via de dagelijkse interacties, routines en verwachtingen die kinderen thuis ervaren²³.
- **Gezondheidsvaardigheden laten eveneens een intergenerationeel patroon zien.** Kinderen van ouders met sterke gezondheidsvaardigheden profiteren vaker van gezonde leefgewoonten, zoals een gevarieerd voedingspatroon, voldoende beweging en goede mondzorg. Hoewel onderzoek geen direct verband laat zien tussen de overdracht van gezondheidsvaardigheden van ouders op hun kinderen, leggen ongezonde routines bij ouders met lagere gezondheidsvaardigheden wel een basis voor de latere gezondheid van hun kinderen⁶. Dit kan ook doorwerken in hun latere gezondheidsvaardigheden.
- **Voor het intergenerationele effect van lage digitale geletterdheid is de wetenschappelijke basis minder uitgebreid.** Dit komt waarschijnlijk doordat digitale geletterdheid nog een vrij nieuw concept is²⁴, waardoor onderzoek naar een effect over generaties heen nog niet veelvuldig is onderzocht. Desalniettemin maakt de verbondenheid met andere basisvaardigheden het aannemelijk dat ook digitale geletterdheid intergenerationeel wordt beïnvloed.

Overkoepelend geldt dat wanneer ouders beperkte basisvaardigheden hebben, de kans groot is dat kinderen minder kansen krijgen om deze vaardigheden volledig te ontwikkelen en de cyclus van lage basisvaardigheden in stand wordt gehouden.

2. Gezinsgericht werken om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken

Om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken, is een gecombineerde inzet op zowel preventie als curatie belangrijk. Omdat bibliotheken mensen van alle leeftijden bereiken, zijn zij bij uitstek in staat om een integrale aanpak gericht op ouder en kind vorm te geven. Gezinsgericht werken kan bibliotheken hiervoor handvatten bieden.

Waarom kan gezinsgericht werken ingezet worden om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken?

Programma's voor lage basisvaardigheden richten zich vaak op of het kind (preventie) of de ouder (curatie), maar steeds vaker verschuift de aandacht naar het hele gezin met jonge kinderen¹⁴. Binnen de gezinsgerichte aanpak leren ouders hoe zij een positieve invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van hun kinderen en hoe ze zelf hun basisvaardigheden kunnen vergroten. Onderzoek naar dit type interventies laat zien dat een focus op ouders en kind werkt²⁵ voor verschillende basisvaardigheden, en dat de opbrengsten langdurig zijn: ook lang nadat de interventie is gestopt blijven de voordelen in gezinnen met jonge kinderen zichtbaar²⁶. Deze brede blik werkt op verschillende manieren aan het doorbreken van de cyclus van lage basisvaardigheden:

- **Het versterken van de basisvaardigheden van ouders is een doel op zichzelf en vermindert de intergenerationele overdracht van lage basisvaardigheden.**

In het vorige hoofdstuk is beschreven dat door een intergenerationeel effect lage basisvaardigheden van ouder op kind worden doorgegeven. Inzetten op het versterken van basisvaardigheden bij volwassenen, en met name (aanstaande) ouders, maakt hen niet alleen meer weerbare en zelfredzame mensen, maar zorgt er ook voor dat hun kinderen minder kans lopen om lage basisvaardigheden te ontwikkelen. Bovendien helpt deze benadering om volwassenen te bereiken met educatieaanbod: door de motivatie van ouders om hun kind te helpen als ingang te gebruiken, kunnen zij effectiever verleid worden om ook aan hun eigen vaardigheden te werken¹⁴.

- **Het creëren van een stimulerende thuisomgeving is de belangrijkste voorspeller voor de ontwikkeling van basisvaardigheden voor jonge kinderen.**

De sterkste voorspeller voor de ontwikkeling van brede basisvaardigheden van kinderen is een stimulerende thuisomgeving met ouders die hoge verwachtingen hebben²⁷. Onderzoek laat zien dat de ontwikkeling

van brede basisvaardigheden sterk samenhangt met kenmerken van het gezin waarin een kind opgroeit^{5,16}. Dit geldt niet alleen voor geletterdheid en gecijferdheid, maar ook voor digitale geletterdheid en gezondheid(vaardigheden). Factoren zoals opleidingsniveau en beroepsstatus van ouders spelen mee bij de ontwikkeling, maar wegen minder zwaar dan de dagelijkse interacties en routines thuis²⁷. Wanneer ouders regelmatig activiteiten ondernemen die taal en rekenen stimuleren, zoals (voor)lezen, eenvoudige optel- en aftrekefoeningen, praten over hoeveelheden, tellen tijdens dagelijkse routines of samen patronen herkennen, dragen ze sterk bij aan de vroege ontwikkeling van reken- en leesvaardigheden van hun kind¹⁷ en hun latere schoolprestaties⁵. Specifiek voor vroege gecijferdheid blijkt dat dit soort dagelijkse, speelse interacties tussen ouder en kind meer voorspellend zijn voor succes op school dan bijvoorbeeld sociaaleconomische status²⁸.

- **Ouders worden ondersteund in hun rol om hun kinderen te kunnen helpen.**

Gezinsgerichte interventies richten zich niet enkel op het versterken van de basisvaardigheden van kinderen, maar ook op die van hun ouders. Wanneer ouders werken aan hun eigen vaardigheden, groeit ook hun zelfvertrouwen en hun vermogen om hun kinderen effectief te ondersteunen bij het leren²⁶. Interventies die daarnaast expliciet

aandacht besteden aan ouderbetrokkenheid en het versterken van de interactie tussen ouder en kind, vergroten het vertrouwen van ouders. Hierdoor neemt naast de ontwikkeling van het kind ook de sensitiviteit en responsiviteit van ouders toe²⁹. Oftewel: bij ouders die zich zekerder voelen en beter zien wat hun kind nodig heeft, ontstaat er een warmere, meer afgestemde interactie tussen ouder en kind.

Onderzoek onder oudere basisschoolkinderen laat bovendien zien hoe belangrijk de interactie tussen ouder en kind tijdens het leren is. Ouders die zich onzeker voelen over hun eigen rekenvaardigheden en toch regelmatig helpen met huiswerk, beïnvloeden daarmee, vaak onbedoeld, de houding en prestaties van hun jonge kinderen negatief. Dit effect treedt niet op bij ouders die hun kind minder vaak ondersteunen³⁰. De houding, het zelfvertrouwen en de vaardigheden van ouders doen er dus toe.

Daarom is het essentieel om ouders te ondersteunen in hoe zij hun kind kunnen helpen, met aandacht voor zowel hun eigen basisvaardigheden als hun bredere opvoedvaardigheden.

Aandacht voor digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden binnen gezinsgericht werken

Gezinsgerichte programma's zijn tot op heden vooral onderzocht op hun effect op taal- en rekenontwikkeling van kinderen. Kijkend naar de brede basisvaardigheden is er in dit onderzoek minder aandacht voor digitale geletterdheid en gezondheidsvaardigheden. Er zijn echter veel aanknopingspunten die aantonen dat dezelfde onderliggende mechanismen ook voor de vroege ontwikkeling van digitale vaardigheden en gezondheidsvaardigheden kunnen gelden. De basis is immers gelijk: kinderen leren het meest wanneer ouders actief begeleiden, samen oefenen en dagelijkse routines benutten als leermoment, of het nu gaat om taal, rekenen, digitale geletterdheid of gezondheidsvaardigheden. Bovendien maakt de eerder beschreven samenhang tussen

basisvaardigheden het aannemelijk dat vroege stimulering in de thuissituatie ook voor digitale en gezondheidsvaardigheden waardevol is.

Welke onderbouwing is er vanuit de wetenschap om binnen gezinsgericht werken integraal te werken aan de verschillende basisvaardigheden?

Bibliotheken werken al langer succesvol met gezinsgericht werken aan geletterdheid. Gezien de samenhang tussen de verschillende basisvaardigheden is de vraag of gezinsgericht werken ook voor de brede basisvaardigheden ingezet kan worden. Vooralsnog is er echter weinig onderzoek gedaan dat zich specifiek richt op een integrale aanpak naar de vier basisvaardigheden. Dit is mede te verklaren doordat zowel gezinsgericht werken als bijvoorbeeld digitale geletterdheid (in het bijzonder bij jonge kinderen) relatief recente onderwerpen zijn. Maar wat weten we wel over de mate waarin een integrale aanpak werkt?

- **Wisselend beeld over een integrale aanpak**

Er is nog geen eenduidig beeld over de toegevoegde waarde van een integrale aanpak op alle basisvaardigheden ten opzichte van een gerichte aanpak op één van de basisvaardigheden. Aan de ene kant concluderen onderzoeken dat gerichte interventies effectiever zijn dan interventies die zich op meerdere ontwikkelingsaspecten tegelijk richten^{25,28}. Tegelijkertijd laten andere studies zien dat een brede aanpak (gericht op opvoedondersteuning) positieve effecten heeft op meerdere ontwikkelgebieden van jonge kinderen, zoals taal, rekenen en motorische ontwikkeling^{26,27,31}.

- **Het integreren van geletterdheid en gecijferdheid lijkt kansrijk**

Hoewel er geen eenduidig beeld is over een integrale aanpak in het algemeen, blijkt een geïntegreerde aanpak voor cognitieve vaardigheden, zoals geletterdheid en vroege gecijferdheid, juist voordeel te bieden²⁵. Het combineren van taal- en rekenactiviteiten werkt doordat beide domeinen leunen op

vergelijkbare cognitieve processen, zoals patroonherkenning en symbolisch denken. Ander onderzoek naar thuisactiviteiten rond taal en rekenen laat zien dat rekenactiviteiten kunnen bijdragen aan taalvaardigheid¹⁷. Gezinsgericht werken biedt daarmee ruimte voor een natuurlijke verweving van vaardigheden die in het dagelijks leven ook samenkomen.

Al met al is er geen sluitend wetenschappelijk bewijs voor een aanpak die alle vier de basisvaardigheden combineert. Wel biedt de onderlinge samenhang tussen de verschillende basisvaardigheden aanleiding om deze in gezinsgericht werken met elkaar te verbinden. Daarnaast is het waardevol te onderzoeken waar laagdrempelig kan worden ingezet op combinaties van geletterdheid en één of meer van de andere basisvaardigheden.

Het blijft onbekend wat het verschil in effect precies zal zijn tussen een gerichte aanpak op taal en een integrale aanpak: als je inzet op taal versterk je waarschijnlijk ook de andere basisvaardigheden, maar het is onbekend of een integrale aanpak (significant) meer effect heeft op alle basisvaardigheden. Voor bibliotheken is het daarom interessant om te verkennen waar betekenisvolle verbindingen gelegd kunnen worden om gezinsgericht werken langzaamaan verder te verbreden. De focus op taal blijft hierbij prioriteit, maar kan voor ouders en kinderen verbonden worden aan gecijferdheid, digitale geletterdheid of gezondheid(vaardigheden) om de cyclus van lage basisvaardigheden te doorbreken.

Wat zijn werkzame elementen binnen een interventie om de brede basisvaardigheden binnen gezinnen te versterken?

Er is geen concreet onderzoek naar gezinsgericht werken op de brede basisvaardigheden. Wel zijn er overkoepelend een aantal werkzame elementen in interventies die brede basisvaardigheden binnen gezinnen versterken:

- **Context en inrichting van de interventie:**

- **Afbakening van de activiteiten ("Less is more"):** Interventies voor gezinnen in achterstandssituaties zijn op de korte termijn het meest effectief wanneer zij zich richten op een beperkt aantal specifieke activiteiten. Een te breed palet aan doelen kan ouders overladen, terwijl een gerichte activiteit (zoals alleen [shared reading](#)) de implementatie van een interventie vergemakkelijkt^{25,32}. Binnen een activiteit kunnen vervolgens wel meerdere vaardigheden aan bod komen.
- **Eén consistente context:** Programma's die consequent in één omgeving plaatsvinden (bijvoorbeeld uitsluitend bij mensen thuis of uitsluitend in de bibliotheek) blijken effectiever dan versnipperde aanpakken waarbij tussen locaties moet worden gewisseld^{25, 32}.
- **Thuisomgeving:** Het werken in de eigen thuisomgeving van het gezin verlaagt drempels die in bijvoorbeeld een schoolse setting kunnen worden ervaren en biedt de kans om maatwerk te leveren op basis van de specifieke gezinssituatie^{25,32}.

- **Inhoud en didactiek:**

- **Bouwen op aanwezige kennis:** Succesvolle interventies sluiten aan bij de culturele kennis, talen en dagelijkse praktijken van een gezin. Het waarderen van de thuistaal en eigen hulpbronnen versterkt het zelfvertrouwen en de effectiviteit van de leeractiviteiten^{25,26}.
- **Gebruik van alledaagse situaties:** Het versterken van vaardigheden werkt het best wanneer deze direct worden verbonden met alledaagse routines, zoals koken, boodschappen doen, de was sorteren of het begrijpen van schoolapps^{32,33, 67}.

- **Aansluiten bij interesses:** Wanneer leerinhoud wordt ingebed in onderwerpen die het kind van nature boeien (zoals sport, verzamelingen of specifieke thema's), stijgt de betrokkenheid en wordt informatie op een dieper niveau verwerkt³³. Dit geldt voor kinderen, maar ook voor ouders.

- **Differentiatiemogelijkheden:** Interventies die ruimte bieden om activiteiten aan te passen aan het niveau en de behoeften van zowel de ouder als het kind, laten grotere effecten zien^{25,26,32}.

- **Begeleiding van ouders:**

- **Gezamenlijke sessies:** Het is cruciaal dat ouders en kinderen de activiteiten samen uitvoeren. Hierbij is het belangrijk dat de ouder samenwerkt met het kind en dat zij vragen stellen en samen ontdekken. Als ouders enkel een instruerende houding aannemen, levert dit minder ontwikkelingswinst op bij het kind^{25,26,33}.
- **Modelling en scaffolding:** De begeleider (professional of vrijwilliger) heeft een sleutelrol door het gewenste gedrag voor te doen en de ouder vervolgens te ondersteunen om de activiteit stap voor stap zelf over te nemen³².
- **Het ORIM-raamwerk:** Effectieve praktijken maken vaak gebruik van de vier bouwstenen: het bieden van kansen (Opportunities), erkenning (Recognition), interactie (Interaction) en het zijn van een voorbeeld (Modelling)²⁶.
- **Positieve houding en focus op plezier:** Het verminderen van schaamte en angst (zoals rekenangst) door een waarderende benadering en focus op plezier is essentieel voor een duurzame gedragsverandering bij ouders³².

Conclusie

Onderzoek laat overtuigend zien dat kinderen al op jonge leeftijd beginnen met het ontwikkelen van brede basisvaardigheden. Niet alleen taal, maar ook gecijferdheid, digitale geletterdheid en gezondheid(vaardigheden) krijgen vroeg vorm en beïnvloeden elkaar onderling. Wanneer een kind op jonge leeftijd minder ondersteuning krijgt op één domein, werkt dat vaak door op andere domeinen, waardoor beperkte vaardigheden zich kunnen opstapelen. Bovendien speelt in alle domeinen intergenerationele overdracht een belangrijke rol: ouders geven hun eigen ervaringen, verwachtingen en routines door aan hun kinderen. Daarom is een brede blik voor bibliotheken van belang: aandacht voor alle basisvaardigheden, en voor zowel preventieve als curatieve inzet.

Gezinsgericht werken, wat momenteel in de praktijk steeds meer wordt ingezet voor taalstimulering, biedt een kansrijk perspectief om ook de bredere basisvaardigheden te versterken. Deze aanpak verbindt preventie, het vroegtijdig stimuleren van de ontwikkeling van kinderen, met curatie, het ondersteunen van ouders die zelf lage basisvaardigheden hebben. Hoewel er nog weinig specifiek onderzoek bestaat naar verschillende vormen van gezinsgericht werken die alle basisvaardigheden combineren, zijn er sterke aanwijzingen dat het samenbrengen van domeinen zoals taal en rekenen, of taal en gezondheidsvaardigheden, juist meerwaarde heeft. Studies tonen bijvoorbeeld dat ontwikkelingen in taal en rekenen gezamenlijk profiteren van gedeelde cognitieve processen en dat rekenactiviteiten in huis ook taalontwikkeling stimuleren. Dit wijst erop dat integraal gezinsgericht werken niet alleen kan bijdragen aan het doorbreken van de bredere cyclus van lage basisvaardigheden.

Bibliotheken kunnen hierop inspelen door met kleine, gerichte stappen te werken aan een meer integrale aanpak. Taal blijft daarbij een belangrijke prioriteit en expertise, waarnaast er bewust verbindingen worden gelegd met andere domeinen. Voorbeelden zijn het toevoegen van speelse telroutines aan voorleesactiviteiten, het bespreken van digitale veiligheid met ouders tijdens een taalochtend of het koppelen van gezondheidsinformatie aan bestaande ouder-kindprogramma's. Bibliotheken kunnen deze verbreding zelf vormgeven of samenwerken met partners zoals consultatiebureaus, welzijnsorganisaties, scholen en opvangorganisaties. In alle gevallen kunnen zij een belangrijke schakel vormen, juist omdat zij gezinnen vroeg, laagdrempelig en in een vertrouwde omgeving bereiken.

Voor bibliotheken die gezinsgericht werken willen inzetten voor de brede basisvaardigheden, zijn enkele werkzame elementen richtinggevend. Zo is het belangrijk om aan te sluiten bij de intrinsieke motivatie van ouders om hun kind te ondersteunen, om praktische en haalbare handvatten te bieden voor thuis en om het zelfvertrouwen en de betrokkenheid van ouders te versterken. Een positief en uitnodigend leerklimaat waarin ouders en kinderen zich welkom en gewaardeerd voelen, vormt daarbij een belangrijke basis. Wanneer deze elementen worden gecombineerd met een brede kijk op basisvaardigheden, ontstaat een aanpak die gezinnen duurzaam kan versterken en kan bijdragen aan het doorbreken van de cyclus van de lage basisvaardigheden.

Meer informatie over basisvaardigheden en de aanpak hiervan?

[Expertisepunt basisvaardigheden](#)

[Handreiking Kwaliteit bij de aanpak van basisvaardigheden](#)

[CBS Dashboard basisvaardigheden](#)

[SLO basisvaardigheden](#)

[OCW Masterplan basisvaardigheden](#)

[Over de Gezinsaanpak | Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid](#)

[Probiblio gezinsgericht werken voor bibliotheken](#)

Bronnen

1. Expertisepunt Basisvaardigheden (2025). Dashboard Basisvaardigheden in Zicht. Geraadpleegd op 20 maart 2026 via <https://basisvaardighedeninzicht.nl/dashboard>
2. Rijksoverheid. (z.d.). Basisvaardigheden op de basisschool en middelbare school. Geraadpleegd op 20 maart 2026 via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisvaardigheden/basisvaardigheden-op-de-basisschool-en-middelbare-school>
3. Inspectie van het Onderwijs. (2025). De Staat van het Onderwijs 2025.
4. Expertisepunt Basisvaardigheden (2025). De basis over basisvaardigheden. <https://basisvaardigheden.nl/themas/thema-basis-over-basisvaardigheden>
5. Merkley, R. (2025). The development of literacy and numeracy: Insights for supporting learning opportunities in the early years. UNESCO. <https://www.unesco.org/en/articles/development-literacy-and-numeracy-insights-supporting-learning-opportunities-early-years>
6. de Buhr, E., & Tannen, A. (2020). Parental health literacy and health knowledge, behaviours and outcomes in children: a cross-sectional survey. BMC Public Health, 20(1), 1096. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08881-5>.
7. Sundin, E., Sandberg, H., & Sjöberg, U. (2025). Digital literacies among infants and toddlers: Everyday engagement of digital media in the home environment. Journal of Early Childhood Literacy, 25(3), 587–606. <https://doi.org/10.1177/14687984251350491>
8. Rijksoverheid. (z.d.). Basisvaardigheden. Geraadpleegd op 16 maart 2026, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisvaardigheden>
9. Expertisepunt Basisvaardigheden. (2023). Handreiking basisvaardigheden: Begrippenkader. https://basisvaardigheden.nl/sites/default/files/2023-06/Handreiking%20Basisvaardigheden_Begrippenkader_interactief%20juni%202023_0.pdf
10. SLO. (z.d.). Digitale geletterdheid. Geraadpleegd op 16 maart 2026, van <https://www.slo.nl/sectoren/po/digitale-geletterdheid-po/digitale-geletterdheid-po/digitale-geletterdheid/>
11. Pharos. (z.d.). Wat zijn gezondheidsvaardigheden. Geraadpleegd op 16 maart 2026, van <https://www.gezondheidsvaardigheden.nl/aan-de-slag/agenderen/wat-zijn-gezondheidsvaardigheden>
12. Middag, E., & Notten, N. (2022). Intergenerationele overdracht van ongelijke kansen in Oost-Nederland: Een verkennend onderzoek. Hogeschool Windesheim.
13. Nederlands Jeugdinstituut. (2025). De potentie van preventie. <https://www.nji.nl/system/files/2025-03/De-potentie-van-preventie.pdf>
14. Raaijmakers, M.A., & Lankhorst, H. (2017). De cyclus van laaggeletterdheid doorbreken: Een onderzoek naar de mogelijkheden tot het verbinden van preventieve en curatieve taalactiviteiten binnen lokale geletterdheidsnetwerken. Kunst van Lezen.
15. Aguayo, V. M., & Britto, P. R. (2024). The first and next 1000 days: A continuum for child development in early life. The Lancet, 404(10467), 2028–2030.
16. Buisman, M., Bollen, I., Jacobs, B., Huijts, T., Cornelisse, R., Van Guilik, N., Elshof, D., & Van Griensven, L. (2024). PIAAC 2023: Kernvaardigheden van volwassenen. Resultaten van de Nederlandse survey 2023. Kohnstamm Instituut.
17. Huntsinger, C. S., Jose, P. E., & Luo, Z. (2016). Parental facilitation of early mathematics and reading skills and knowledge through encouragement of home-based activities. Early Childhood Research Quarterly, 37, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.02.005>
18. Prins, E., & Monnat, S. (2015). Examining associations between self-rated health and

- proficiency in literacy and numeracy among immigrants and U.S.-born adults: Evidence from the Program for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC). *PLOS ONE*, 10(7), e0130257. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130257>
19. Cacicio, S., Cote, P., & Bigger, K. (2023). Investing in multiple literacies for individual and collective empowerment [White paper]. Adult Literacy and Learning Impact Network (ALL IN). <https://allinliteracy.org/wp-content/uploads/2023/06/Investing-in-Multiple-Literacies-for-Individual-and-Collective-Empowerment.pdf>
 20. Sabates, R., & Parsons, S. (2012). The contribution of basic skills to health related outcomes during adulthood: Evidence from the BCS70 (BIS Research Paper No. 91). Department for Business, Innovation and Skills
 21. Baay, P., Buisman, M., & Houtkoop, W. (2015). Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld? Vaardigheden van burgers en aanpassingen door overheden. Stichting Lezen & Schrijven / Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
 22. de Coulon, A., Meschi, E., & Vignoles, A. (2011). Parents' skills and children's cognitive and non-cognitive outcomes. *Education Economics*, 19(5), 451–474. <https://doi.org/10.1080/09645292.2010.511829>
 23. Jacobs, B., & van der Velden, R. (2024). Family resources and children's skills: Development of a skills attainment model. *European Societies*, 26(4), 975–1011. <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2275602>
 24. Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J., & Cammack, D. W. (2004). Toward a theory of new literacies emerging from the Internet and other information and communication technologies. In R. B. Ruddell & N. Unrau (Eds.), *Theoretical models and processes of reading* (5th ed., pp. 1570–1613). International Reading Association.
 25. Fikrat-Wevers, S., van Steensel, R., & Arends, L. (2021). Effects of family literacy programs on the emergent literacy skills of children from low-SES families: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 91(4), 577–613. <https://doi.org/10.3102/0034654321998075>
 26. Brooks, G., Pahl, K., Pollard, A., & Rees, F. (2008). Effective and inclusive practices in family literacy, language and numeracy: A review of programmes and practice in the UK and internationally. CfBT Education Trust.
 27. Nic Mhuirí, S., Farrell, T., French, G., McCormack, M., & Shiel, C. (2022). Enabling family engagement to support literacy, digital literacy and numeracy development for all children: A review of the literature. Department of Education (Ireland).
 28. Bernabini, L., Tobia, V., Guarini, A., & Bonifacci, P. (2020). Predictors of children's early numeracy: Environmental variables, intergenerational pathways, and children's cognitive, linguistic, and non-symbolic number skills. *Frontiers in Psychology*, 11, 505065. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.505065>
 29. Zhang, L., Ssewanyana, D., Martin, M.-C., Lye, S., Moran, G., Abubakar, A., Marfo, K., Marangu, J., Proulx, K., & Malti, T. (2021). Supporting child development through parenting interventions in low- to middle-income countries: An updated systematic review. *Frontiers in Public Health*, 9, 671988. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.671988>
 30. Maloney, E. A., Ramirez, G., Gunderson, E. A., Levine, S. C., & Beilock, S. L. (2015). Intergenerational effects of parents' math anxiety on children's math achievement and anxiety. *Psychological Science*, 26(9), 1480–1488. <https://doi.org/10.1177/0956797615592630>
 31. Jeong, J., Franchett, E. E., Ramos de Oliveira, C. V., Rehmani, K., & Yousafzai, A. K. (2021). Parenting interventions to promote early child development in the first three years of life: A global systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, 18(5), e1003602. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003602>
 32. Groot, A., Voskamp, H., van Drie, E., Alberto, R., Wijers, M., Jonker, V., & Hoogland, K. (2023). De Rekentrein: Onderzoek naar een interventie om gecijferdheid bij ouder en kind te versterken. Expertisecentrum Beroepsonderwijs (ECBO).
 33. Lukie, I. K., Skwarchuk, S.-L., LeFevre, J.-A., & Sowinski, C. (2014). The role of child interests and collaborative parent-child interactions in fostering numeracy and literacy development in Canadian homes. *Early Childhood Education Journal*, 42(4), 251–259. <https://doi.org/10.1007/s10643-013-0604-7>

Meer informatie?

Heb je vragen over deze handreiking of wil je verder praten over het onderwerp? Neem contact op met: basisvaardigheden@probiblio.nl.

Colofon

Carlijn Waaijer en Carien Welles
Onderzoeksbureau Sardes

Deze publicatie is ontwikkeld voor bibliotheekmedewerkers door Probiblio en Sardes.

©Probiblio, april 2026